

Hamidiye Alaylarında “Cüdfî Terekemeler”: Karapapaklar

Mehmet Rezan Ekinci¹

Öz

Karapapak Terekemeleri, 19. yüzyıl sonlarına doğru Osmanlı Devleti'nin Kafkas sınırlarına nazır bölgelerinden içeriye, Şark vilayetlerine doğru göç etmişlerdir. Bunda Osmanlı-Rus devletleri arasında yaşanan savaşların ortaya çıkardığı huzursuzluklar etkili olmuştur. İlk gelen kabileler Erzincan ve Sivas vilayetlerine, Bayezid Sancağı'na doğru iskân edilmişlerdir. Bilahare Anadolu'nun içlerine doğru Malatya, Çorum, ve Yozgat gibi şehirlere yayılmışlardır. Karapapakların bu göç durumu sebebiyle vesikalarda onlardan muhacir olarak söz edilmiştir. 93 Harbi'nin yaşandığı dönem Osmanlı-Rus ilişkilerinin gerildiği ve Ermeni milliyetçi hareketlerinin hız kazandığı bir evredir. Bu zaman zarfında Osmanlı Hükümeti, bölgedeki emniyeti sağlamak ve aşiretlerden Hamidiye Süvari Alayları tesis etmek üzere uğraş vermektedir. Karapapaklar ise binicilik, silahşörlük ve cüdfilikte/askerlikte mâhir idiler. Onlar bu sürece çabuk adapte olarak 6., 7. ve 40. alayları kurmuşlar ve üç alayla bu teşkilata dâhil olmuşlardır. Bu makalede Karapapakların Hamidiye Alaylarındaki rolleri birincil kaynaklara dayalı olarak Osmanlı vesikalarından ve salnamelerden incelenmektedir. Ayrıca Karapapak alaylarında görev alan kişilerin isimleri, görevleri, aldıkları madalyalar gibi birçok bilgi tablolarla ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karapapaklar, Terekeme, Hamidiye Alayları.

"Military Tarakamahs" in the Hamidian Regiments: Karapapakhs

Abstract

Towards the end of the 19th century, the Karapapakhs Tarakamahs migrated to the Eastern provinces from the regions near the Caucasian borders of the Ottoman Empire. The unrest caused by the wars between the Ottomans and Russia also had an impact on this. The first convoys were settled in Erzincan and Sivas provinces, towards Bayezid Sanjak. Later on, they spread to the cities in Anatolia such as Malatya, Çorum, and Yozgat. Due to this migration situation of the Karapapakhs, they are

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, merekinci@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3184-222X.

mentioned as immigrants in the documents. The period of the 93 War was a phase in which Ottoman-Russian relations were strained and Armenian nationalist movements gained momentum. During this time, the Ottoman government was trying to establish Hamidian Cavalry Regiments from the tribes to ensure security in the region. Karapapakhs, on the other hand, were skilled in horse riding, musketeering, and military. They immediately adapted to this process and formed the 6th, 7th, and 40th regiments and joined this organization with three regiments. In this article, the roles of Karapapakhs in Hamidian Regiments are examined in Ottoman documents and surnames based on primary sources. In addition, many information such as the names, duties, and medals of the people who served in the Karapapakh regiments are presented in tables.

Keywords: Karapapakh, Tarakamah, Hamidian Regiments.

Extended Abstract

The Karapapakhs is a tribe that migrated from the Caucasus and different geographies beyond the Caucasus into Anatolia due to war and other reasons. This tribe, also known as Tarakamah, was settled in many cities within the borders of Erzurum and Sivas provinces, and was recorded as an immigrant in the documents. The Karapapakhs are the 3rd tribe after the Spikan and Zilan tribes, which were included in the Hamidian Regiments in 1891. In the first year, the 6th Regiment and the 7th Regiment were two regiments formed by Karapapakhs in Karakilise and Antab/Tutak townships of Erzurum Province, respectively. Two years later, in 1893, another regiment of Karapapakhs was established in the Kangal Township of Sivas Province with the 48th regiment number. The established regiments did not only consist of Karapapakhs. All 3 regiments are made up of the alliance of the Kurd and Karapapakh Tarakamahs. However, it has been determined that they are non-tribal and inhabited Kurds who are neighbors of the Karapapakhs. This proves that the Karapapakhs got on well with their Kurdish neighbors in the areas where they were settled. However, it should be noted that these good relations were only limited to those in the alliance bloc. Because it is known that they had conflicts with other tribes. The ranks of the 6th and 7th regiments registered in the name of Karapapakh were not changed. However, the number of the 48th regiment established later was changed to 40. At the time of its establishment, the number of the regiment was recorded as 48 in the documents, and 40 in the military yearbook, and also according to Russian intelligence source Averyanov, it was registered as 40. The 48th regiment number was subsequently given to the Mîran Tribe. This explains that such arrangements are made as additions are made to the regiments. This explains that such arrangements were made as new soldiers were added to the regiments. This is the reason for the confusion of numbers and regiments, and it is not a phenomenon exclusive to the Karapapakh tribe. The name "Karapapaklı Mîhr Ali Bey" stands out in the documents related to the Hamidian period of the Karapapakhs. He is mentioned in the documents both as a hero of the Battle of Kars, and then as a mischief-maker and a subject of complaints involved in some murder

events. Mihr Ali Bey was an important commander who founded the 48th Hamidian regiment. In addition, his name was mentioned as the cause and perpetrator of the negativities in the Armenian villages in the tense atmosphere of the period. It became the subject of investigations in the Meclis-i Vükela (The Council of Ministers). Exiling him to Yemen for a while was also on the agenda, and if he did not heed the advice and admonitions, he would be taken to the Court-Martial. The Karapapakhs were well received by the Ottoman Empire, where they came as refugees. It is understood that a positive law based on the policy of tolerance was tried to be applied to the Karapapakhs. This policy was so effective that the law applied to the Karapapakhs created a rivalry between them and the neighboring Kurdish tribes regiments in the area where they were settled. This is especially evident in bureaucratic correspondence on tax tenure allocation. The Karapapakhs asked the government for the privilege of collecting the taxes of some Christian villages. However, this could have caused an international problem. Because the government had committed to protect the rights of Armenians in the region against the Christian Kurds and Circassians with the Berlin Treaty. But In the region, the Kurds, who were members of Hamidian, were in the majority. If this concession was granted to the Karapapakhs, other Hamidian members could also ask for it for themselves. The government prudently refused this request and prevented the possibility of deterioration of the peace environment. Thus, it was flatly refused for the members of the Hamidian to collect a tith/aşar tax. How the Hamidian tribes reacted to this decision has not yet been determined. This was also determined as a subject to be examined.

Giriş

Karapapaklar, Terekeme olarak bilinmektedirler. Terekeme sözcüğünün Türkmen sözcüğünden türediği belirtilmektedir (Gökalp, 2009: 110; Çiftçi, 2015: 29-30). Papak Rusça'da kalpak ve başlık anlamındadır. Azericede kuzu, koyun derisinden imal edilen serpuş manasında kullanılmaktadır (Yılmaz, 2007: 2). Karapapak adının Şah İsmail'in Şiîlik mezhebini devlet ideolojisi olarak benimsediği döneme tarihlendiği iddia edilmektedir. Bir görüşe göre, bu adın Karapapakların "kızılbaş" kavuşuna karşı Sünnîlik vurgusuyla başlarına "karapapak" geçirmelerine dayandırılır. Hatta mezhep farklılığının "resm-i Sünnî" vergisiyle bir nevi cezai olarak vergilendirilmelerine sebep olduğu iddia edilmektedir (Kırzioğlu, 1972: 11). Ancak mezhep kaynaklı vergi cezasına tabi tutulduklarına dair tezin zayıf olduğu 1848 senesinde Kars Sancağı'nda bulunan Karapapakların Şiî mezhebinden olduklarını ve Şiîlik taraftarlıklarıyla huzursuzluk çıkardıklarını kaydeden bir Osmanlı vesikasından anlaşılmaktadır (BOA, A.AMD, 4/99).² Zira Şiî oldukları hâlde İran'dan Osmanlı topraklarına geçerek burada varlık göstermeleri mezhep vurgusunun başat bir sebep olmadığını kanıtlar niteliktedir.

Osmanlı Devleti'nde saha memurlarının yazdıkları vesikalara yansıyan diliyle Karapapaklardan "*kabile*" olarak bahsedilmektedir (BOA. Y.PRK.DH. 5/77, Belge 1). Ayrıca bu topluluğun Sivas Vilayeti'nin asli unsurlarından olmadığı ve buraya *muhacir/göçmen* olarak geldikleri belirtilmektedir (BOA. DH. TMIK.S. 27/60). Karapapaklar, 15. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar Osmanlı-İran mücadelelerinin yaşandığı sahada bulunmaları sebebiyle bu durumdan olumsuz etkilenmişlerdir. 18. yüzyıl ve devamında bu kez Osmanlı-Rus mücadeleleri baş gösterdiğinde yine bu savaş sahasında arada kalmışlardır (Çiftçi, 2015: 52; Yıldız, 2022: 4-6). Gerek Osmanlı-İran gerekse İran-Rusya savaşlarında büyük savaş masraflarına girmeden mezkur devletler bunların gücünden yararlanma yoluna gitmişlerdir (Yegane, 1369/1990: 69-77). 1826-28 senelerinde Rusya ve İran arasında cereyan eden harbin akabinde imzalanan *Türkmençay Antlaşması* ile Rusya, Revan'ı topraklarına dahil etmiştir. Rusya Revan'da bulunan Karapapakları mecburi bir göçe tabi tutunca bunların bir kısmının İran'a diğer kısmının ise Kars Sancağı'na bağlı Şüregel Kazası'na iskan edildikleri belirtilmiştir (Tanrıverdi, 2019: 23-24; Yegane, 1369/1990: 77, 79-80).

Karapapakların kimliklerine dair tartışmalar Osmanlı-İran arasındaki sınır ve aşiretlerin tabiiyetleri meselesinin çözümünde de gündeme gelmiştir. 1848'de Kafkaslarda bulunan Karapapaklar hakkında Osmanlı bürokratlarının da bir araştırma yaptıkları görülmektedir. Buna göre, Anadolu'da *Ayrımlu* isimli taifenin bir kısmının Karapapakların aslı/menbaı olduğu iddia edilmiştir. Ayrımluların bir kısmının vaktiyle Osmanlı Devleti'ne bağlı Gümrü, Revan, Şüregel'e göç ettikleri çoğunluğunun da Tiflis'in güneyinde Bozçalı/Borçalı

² 93 Harbi'nde Ordu muharebe kâtibi olan Mehmed Ali Bey, Borçalı Karapapaklarının bazılarının Sünnî bazılarının da Şiî olduklarını vurgulamıştır (Mehmed Arif, 171'den aktaran: Ali Kafkasyalı, 2012: 297).

taifesiyle karışarak buralara yerleştikleri belirtilmiştir. Karapapaklar günümüzde ise Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan, İran ve Türkiye’de dağılım göstermektedirler (Tanrıverdi, 2009: 4-6).

19. yüzyılın ortalarında Osmanlı bürokratları, Osmanlı-İran sınır anlaşmazlıklarının çözümü için bölgede bulunmuşlardır. Bunun için Bayezid ve çevre mıntikalarda da incelemeler yapmışlardır. Sınır çözüm komisyonunda bulunan Hurşid Paşa, sınır meselesi çözümü için yazdığı risalede yöredeki aşiretlerin mükemmel bir kaydını tutmuştur. Bununla birlikte bu risalede Karapapaklar ismine dair bir malumat bulunmamaktadır (Mehmed Hurşid (Paşa), 1997: 231-267). Bu durum muhtemelen Karapapak nüfusunun ve nüfuzunun Hurşid Paşa’nın kayıtlarına girecek kadar varlık göstermemiş olmasından kaynaklanmış olabilir. Ancak 1878 Berlin Antlaşması’yla Kars, Kuzey Azerbaycan ve Gürcistan Rus hakimiyetine girdiğinde buralardaki Karapapaklar Sivas, Ağrı, Malatya, Çorum, ve Yozgat gibi birçok şehre göçe zorlanmışlardır (Çiftçi, 2015: 52; Yıldız, 2022: 4-6). Rus tazyikatının hızlandığı bu tarihten itibaren Karapapak nüfusunun Anadolu’da arttığı anlaşılmaktadır.

Karapapaklar, göç durumlarına maruz kalışları sebebiyle arşiv vesikalarında sıklıkla “muhacir” olarak anılmışlardır (BOA. DH. TMIK.S. 27/60, Belge 1, H. 23.06.1317/29.10.1899). Osmanlı topraklarında iskan edildikleri dönemde bölgede Hamidiye Aşiret Alayları Projesi uygulamaya konulmuştur. Mevcut atmosferde cündilikte/askerlikte mahir ve şöhret sahibi olan Karapapaklar alaylara ilk rağbet eden gruplardan biri olmuştur.

Bu makale, Karapapak muhacirlerinin Kafkaslardan Osmanlı Devleti’nin Serhad bölgesine olan göçlerinden sonra, Ruslara karşı Osmanlı safını tutarak Hamidiye Süvari Alaylarına dahil olma serüvenine odaklanmıştır. Karapapakların Hamidiye Alaylarındaki tutum ve davranışlarından örneklerle onların askerî bir aktör olarak bölgeye ve çevrelerine olan tesirleri incelenmiştir. Bu çalışmada Karapapakların Hamidiye Süvari Alaylarına dâhil olduktan sonra, bu teşkilata kaç alaya katıldıkları, alaylarda yer alan isimler, görevleri ve aldıkları madalyalar ile hem Askerî hem de Erzurum, Sivas ve Van vilayet salnameleri incelenerek elde edilen tüm bilgileri tablolar ile gösterilmiştir. Takip ettiği metodoloji ise ağırlıklı dönem kaynaklarından yapılan taramalar sonucu ulaşılan verilerin karşılaştırılması ve analizine dayanmaktadır. Araştırmancının belkemiği ilk elden kaynaklara dayanmakta ve bu çerçevede Osmanlı Arşivi’nin ağırlıklı olarak *Mühimme Kalemi* evrakından ayrıca *Bab-ı Ali Evrakı*, *Dahiliye Vekaleti’nin Mektubi*, *Muamelat*, *Islahat ve Şifre kalemleri* ile *Meclis-i Vükela mazbataları* ve nihayetinde *Yıldız Evrakı*’ndan faydalanılmıştır. Bunların yanı sıra dönemin tabloid mecmuası *Servet-i Fünûn* ile *Yıldız Arşivi Fotoğraf Koleksiyonu*’ndan yararlanılmıştır. Dolayısıyla Karapapakların Hamidiyeli oldukları döneme ilişkin, konusunda özgün ve önemli bir konuma sahiptir.

“Cündilikte ve Silahşörlükte Fevkalade Mahir” Bir Topluluk: Karapapaklar

1877-78’de Osmanlı-Rus mücadeleleri baş gösterdiğinde, Karapapak Terekemeleri bu iki devlet arasındaki harp sahasında kalmıştır. Bu savaşta Ruslar, Borçalı Karapapaklarının liderlerinden olan Mihr Ali Bey’e Rus safında savaşa girmesini teklif etmiştir. Karşılığında da geçmişte Rus nezdinde işlediği suçların affedileceği vaad edilmiştir. Ancak Mihr Ali Bey, taraftarlarıyla birlikte Osmanlı safına geçmek istemiştir. Bunun için Gazi Ahmet Muhtar Paşa ile Kars’ta görüşmüştür. Neticede onun öncülüğünde Karapapaklar Osmanlı safında yer almayı tercih etmişlerdir. Mihr Ali Bey, Kars kuşatmasında bir ara Rus ordugâhına taarruz etmiş ve düşmanın erzaklarına el koyup getirmiştir. Savaşta buna benzer yararlıkları, gözü peklığı ve gösterdiği kahramanlıklar sonucunda Mihr Ali Bey’e “Binbaşı” rütbesi tevcih edilmiştir (Çiftçi, 2015: 45-46).³

Mihr Ali Bey’in savaşta gösterdiği kahramanlıklar, adeta Karapapakların geçmişte başka ordular içerisinde gösterdikleri maharetlerin muhtasarı gibidir. Zira Karapapakların cündilikte/askerlikte, silahşörlükte, at binmedeki kabiliyetleri Osmanlı vesikalarında sıklıkla dile getirilmiştir. Ayrıca cündilikteki ve savaş oyunlarındaki maharetleri Sultan Abdülhamid Dönemi fotoğrafçılığıyla kayıt altına alınmıştır.⁴ Bahse konu fotoğrafçılık, Sultan Abdülhamid’in teşvikiyle kendi döneminde memlekette yaptığı yeniliklerin fotoğraflar aracılığıyla arşivlenmesine dayanır. Halife-Sultan, faaliyetlerini belgeleyerek basın yoluyla yaymış, kendisine yönelik muhalefetin şiddetini azaltmaya uğraşmış ve fotoğrafçılığın reklam ve imaj oluşturma unsurundan faydalanmıştır. Halife “4. Kuvvet Medya”nın önemini döneminde fotoğrafçılığın gelişimi üzerinden olabildiğince değerlendirmiştir. Bunun en önemli delillerinden biri, azımsanmayacak sayıdaki fotoğrafın dönemin ünlü tabloid mecmuası olan *Servet-i Fünûn*’da yayımlanmasıdır.⁵ Nasıl bir dönüt alınabilmiş olduğuna dair tesirler, ayrı bir inceleme konusu olmayı hak etmektedir. Zira günümüzde bu fotoğraflar birinci elden kaynak niteliğinde

3 Mihr Ali Bey’in savaşta diğer yararlıklarına ilişkin bkz. (Mehmed Arif Bey, 881 vd; Kafkasyalı 2012: 298; Erdal Çiftçi, 2022: 314-315). Bazı Rus kaynakları 93 Harbi’nde Osmanlı Ordusu’nda 12.000 Karapapak askerinin yer aldığını belirtmiştir. Bunların mezheb olarak bazılarının Sünnî, bazılarının da Şii oldukları nakledilmiştir (Kafkasyalı, 2012: 297).

4 Cündilikleri/askerlikteki maharetleri birçok vesikaya konu olmuştur. “Kendileri cündilik ve silahşörlükte feka’l-had mahir olub.” (BOA. Y.PRK.BŞK., 31/107-1-8, 29.12.1310/14.07.1893); Bkz. Foto 1: “Karapapak kullarının füstideki/süvarilikte maharetleri”, (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Yıldız Arşivi (Bundan böyle sadece NEKYA kullanılacaktır.), Fotoğraf Koleksiyonu, NEKYA, 91143-23).

5 Bu makalede Abdülhamid Han Dönemi Fotoğrafçılığı “Hamidiye Fotoğrafçılığı” olarak anılacaktır. Hamidiye Fotoğrafçılığı ürünlerinden örnekler sunan tabloid (daha çok magazin ve sansasyonel haberlere yer veren küçük gazete) mecmuasına bkz. Foto 2: “Sivas Vilayeti Dahilinde Karapapak Aşireti’nden müteşekkil Hamidiye Hafif Süvari 40. Alayı Ümera ve Zabitanı”, Erzincan Muhabirimizden gönderdiği fotoğrafıdan, (Servet-i Fünûn, sayı: 413, kapak fotoğrafı, 28 Ks 1314/09.02.1899); Foto 3: “Saye-i satvet-vaye’i Hazreti Padişahî’den teşekkül eden Hamidiye Hafif Süvari Alayları’nın her birinden iki mah-i müddetle taht-ı silaha alınan 12 çavuş, ve onbaşının Karapapak Aşireti’ne mensub yüzbaşı efendinin kumandası altında buldukları halde alınan resimleridir.”, (Servet-i Fünûn, sayı: 426, kapak fotoğrafı, 29 Nisan 1315/11.05.1899); Foto 4: “Maharet-i cündiyâne: Omuzunu hayvanın boynuna koyarak baş aşağı öyle birçok gittikten sonra birden doğrulup kalkmak...” (Servet-i Fünûn, sayı: 469, iç sayfa, s. 4-5, 24 Şubat 1315/08.03.1900).

oldukça ilgi çekmekte olup birçok yönden tarih araştırmalarına önemli katkılar sağlamaktadır.

20. yüzyılın başlarına doğru 1899 senesinde bini aşkın erkek nüfusa sahip üç yüzden fazla haneden oluşan bir grup Karapapak Terekeme, Osmanlı Devleti'nin Kafkas-serhad hududundan giriş yapmışlardır. Bunlar önceden Rusya'ya bağlı Revan şehrinin Şeril ve Brosor/Berusor kazalarında yaşamaktaydı. Vesikada gelenlerin Hamidiye Süvari 6. Alayı'nı oluşturan Karapapaklardan oldukları ve akrabalıkları vurgulanmıştır. İskân edilen grubun Hamidiyeli Karapapaklarla olan bağı sebebiyle Bayezid Hamidiye Mirlivalığı onlara özel bir ihtimam göstermiştir. Neticede Erzurum Vilayeti ve Dahiliye Vekaleti arasında yapılan yazışmalarda bu grup, Diyadin ve Karakilise kazalarındaki boş arazide iskan edilmiştir (DH.MKT., 2202/58, 02.01.1317/12.06.1899). Yeni gelen Karapapakların iskanı, önceden gelmiş olan ve Hamidiye Süvari Alaylarına dehalet edenlerin referansı sayesinde kolaylaşmıştır.

Karapapaklar Hamidiye Alaylarında-40. Alay ve Mihr Ali Bey

1891 senesinde *Hamidiye Aşiret Alayları Komisyonu*, bölgede aşiretlere yönelik davet ve ikna turlarına başlamıştır. Alaylara kabule başlandığında ilk müracaat eden kabilelerden biri de Karapapak Saraclı Aşireti'dir. Karapapak Saraclı Aşireti mensupları, “2 süvari alayının teşkilini taahhüd ve taht-ı karara alarak icab iden künye defterlerini tanzim” için 4. Ordu merkezi olan Erzincan'a gelmişlerdir. Rüesadan Abdullah, kabile reislerinden Ali, Hacı, Hüseyin, Süleyman, Hasan, Nebi, Abdussamed ve Ağa beyler, kabilelerinden alaylar kurmayı taahhüt etmiştir. Henüz Erzincan'dan ayrılmamışken her biri sadakatlerini belirten bir telgrafı imzalayarak Dersaadet'e çekmiştir (BOA. Y.PRK.AZJ., 18/62, 20.07.1308/01.03.1891). Hamidiye Alaylarına katılım için yapılan davete Karapapaklar, kabile reisleri ve ihtiyar heyetleri ile birlikte eksiksiz bir şekilde icabet etmiştir ve böylece üstlendikleri görevi ciddiye aldıklarını göstermişlerdir. Katılım bilgileri ve verilen taahhütler, *Künye Defterlerine* işlenmiş ve bu işlemler belirli bir disiplinle yürütülmüştür. Bab-ı Ali, alay katılımlarına dair her tür gelişmeden haberdar edilmiştir. Ayrıca Hamidiye Merkez Kumandanlığındaki resmi kayıt işlemlerinin ardından reisler de İstanbul'u telgrafla bilgilendirmeye teşvik edilmiştir. Hükümet, aşiretlere dair gelişmeleri zaten birçok kaynaktan alabildiğine göre, rüesanın telgrafla bilgilendirmesinin başka bir açıklaması olmalıdır. Zira merkezin bu tür bir ek bildirim ihtiyacı duymadığı ortadadır. Dolayısıyla hükümet bu yolla aşiretlerin bağlılık ikrarını bir nevi test etmiş olmalıdır. Rüesanın telgraf yoluyla Hamidiyeliliklerine olan taahhütlerini takviye ederek reddedemeyecekleri bir ikna pozisyonuna çekildikleri söylenebilir.

Karapapakların 1891 senesinde kurdukları alaylar, Spîkan (1-2-3), Zilan (4-5) ve ardından gelen 6 ve 7. alaylardır (Ekinci, 2022: 227-277). Yalnız bu her iki alay, sadece Karapapak Terekemelerinden oluşmayıp aralarında yerli Kürdlerin de bulunduğu iddia edilmiştir. Yani 6 ve 7. alaylar Terekeme ve Kürd ittifakıyla oluşturulmuş alaylardır. Bu tespit Rus askeri kurmay subayı Averyanov'a aittir.

Sahadaki çatışma zemininde hem Osmanlı Devleti hem de Ruslar aşiretler üzerinde stratejik politikalar yürütmüşlerdir. Bu sebeple Rus cenahının istihbarat çalışmalarına akseden yönüyle bu bilgi, aşiretlere ne tür politika yürüterek onları kendilerine taraf olmaya zorlamaları açısından önemlidir ve doğru kabul edilebilir. Ancak buradaki Kürdler, aşiretli toplumdan olmayıp Tutak ve Karakilise’de meskûn bulunanlardır. Hatta bu yeni durumun aşiretsiz Hamidiyeli-aşiretli Hamidiyeli Kürdler arasında zaman zaman çatışma zemini oluşturduğu gözlenmiştir (Avyarov, 1995: Ekler/Alay listeleri 5-6; Çiftçi, 2018).⁶ Ayrıca ileride detaylandırılacağı üzere bir arşiv vesikasında Karapapak Mihr Ali Bey beraberindeki Hamidiye alay mensubu bazı Kürdlerle birlikte bir Ermeni köyüne baskın düzenlemiştir (BOA. A.}MKT.MHM. 660/53, 03.06.1313/21.11.1895). Bu veri de Averyanov’un raporlarını teyid eder mahiyettedir.

Hamidiye Alaylarına dahil olan Karapapaklar, sadece Erzurum ve Sivas vilayetlerinden kaydolmuşlardır. Bu iki vilayetteki Karapapak kabilelerinin dışındakiler Hamidiye kuvvetlerine katılmamışlardır. 6 ve 7. alaylar 1891 senesinde kurulmuştur. 6. Alay Karapapak Saraçlı Kabilesi’nden olup toplam erkek nüfusunun 1.000 olduğu tespit edilmiştir. Ancak bunlardan kaçının yaşlı ve savaşamayacak durumda olduğu belirtilmemiştir. Saraçlı Kabilesi ile ilgili “*Bayezid Sancağı’na tabi Karakilise Kazası civarında ve Balıklı Gölü’nün gerisinde meskûn olub ba’de’l-muharebe bu cihetlerde iskân eylemiş gayet şeci’ ve cündilikde fevkalade maharetli ve terbiyelidirler.*” notu düşülmüştür.⁷ 7. Alay ise 1.200 erkek nüfusuna sahip, *Karapapak Taşdan Ağa Takımı* olarak kayıtlıdır. Bunlar da “*Saraçlı Kabilesiyle bir aşiret olub Antab (Tutak) kazasında Kılıç Gediği gerisinde meskundurlar.*” (BOA. Y.PRK.BŞK., 31/107-1-1, 29.12.1310/14.07.1893).

Aradan geçen 2 senenin ardından Sivas Vilayeti dâhilinde meskûn Karapapak taifesi bir alay daha kurmak için girişimde bulunmuştur. 1893 senesinde eski iki alaya bu kez bir alay daha dahil eden Karapapak *Mihr Ali Beg Kabilesi’*dir ve 1.500 erkek nüfustan oluşmaktadır:

Sivas Vilayeti’nin Kangal Kazası dâhilinde meskûn olub ba’de’l-muharebe Kars’ın Çıldır cihetlerinden hicret eylemişlerdir. Kendileri cündilik ve silahşörlükde fevka’l-had mahir olub esna-yı muharebede ve Kars ordusunda pek çok yararlıkları görüldüğü gibi harbin hitamına kadar sebat ederek ibraz-ı şecaat ve hamiyet eylemişlerdir. Ve bu kere Hamidiye Teşkilat-ı Hayriyyesi’ne dahil olub 600 mevcudlu

6 Averyanov, 1894’te Kafkas Askeri karargahında kurmay subay olarak göreve başlamıştır. 1898’e kadar İstanbul Rus büyükelçiliğinde görevlendirilmiştir. 1899’da Azerbaycan’ın kuzeyinde incelemeler yapmıştır. 1900 senesinde eserini yayınlamıştır. 1901-1905 arasında Erzurum Rus Başkonsoloslusunda yarbay rütbesi görünümünde askeri istihbarat faaliyeti yürütmüştür. 1904’te albaylığa terfi etmiş ve Genelkurmay Baş İdaresi İstihbarat Şubesi’ne tayin olmuştur Bkz. (Hacali Necefoğlu, 2014).

7 Buradaki 1893 tarihi yanılmamalıdır. Alaylara katılan aşiret bilgileri sürekli güncellenmiş olup bu vesikanın bulunduğu klasör grubunda her bir vesikası 2’şer sayfadan toplam 9 vesikada aşiret bilgisi mevcuttur. Yani Hamidiye Aşiret tabloları, 1893 senesindeki güncel versiyonudur (BOA. Y.PRK.BŞK., 31/107-1-1, 29.12.1310/14.07.1893).

mükemmel bir alay teşkiline muvaffak olmuşlardır (BOA. Y.PRK.BŞK., 31/107-1-8, 29.12.1310/14.07.1893).8

1893 senesinde kurulan bu 48. Hamidiye Süvari Alayı için resmi bir tören düzenlenmiştir. 48. Hamidiye alayını oluşturmakla hilafet makamı aşireti, *zafer ayeti bezeli rayat/sancak*, bayrak ile taltif etmiştir/onurlandırmıştır (BOA. Y.PRK.DH. 5/77, Belge 1, 25.06.1310/14.01.1893). Yeni kurulan alayın eğitimleri için Sivas’a bir *yaver kolağası* gönderilmiştir. Alayın kuruluşunu müteakip bir hafta arayla yollanan kolağası Sivas’a geldiğinde, kasabada resmi bir karşılama töreni düzenlenmiştir. Merasime tüm “*memurin-i mülkiye ve askeriye elbise-i resmiye ile ulema ve meşayih ve eşraf ve mümeyyizan ve sunuf-ı ahali*” katılmıştır. Belediye Köşkü önünde karşılama heyetine “*alayın zabitan ve efradı ve binlerce ahali*”nin önünde “*tekrimat-ı faika*”/muhabbet ve hürmet dolu ifadelerle “*berat-ı şerife*” verilmiştir. Yaverandan Miralay/Albay Vehbi Bey, umum tarafından seslenen “*padîşahım çok yaşa dua*”ları eşliğinde beratı, alayın sorumlusu Mihr Ali Bey’e teslim etmiştir (BOA. Y.PRK.DH. 5/77, Belge 2, H. 25.06.1310/14.01.1893). Sivas’ta yapılan sancak teslim töreni, askeri geçit ve gösteriler 9 kıta fotoğraf ile kayda alınmıştır. Fotoğraflar büyük bir özenle 4. Ordu Müşiri Mehmed Zeki Paşa tarafından Halife-Sultan 2. Abdülhamid’e sunulmak üzere gönderilmiştir (BOA. Y.EE. 139/35, H. 18.08.1310/07.03.1893). Bu şekilde Karapapaklardan müteşekkil alay sayısı üçe çıkarılmıştır. Ancak bu üç alayla ilgili Averyanov, Karapapak alaylarının sadece Karapapaklardan oluşmadığını Kürdlerle karışık teşkil edildiğini ifade etmiştir. Keza O, isimlerini verdiği tablolardaki “*bey*” sıfatının Karapapaklar için, “*ağa*” sıfatının ise Kürdler için kullanıldığını iddia etmiştir. Osmanlı arşiv vesikasındaki bazı bilgiler, bu alayların Kürd-Karapapak Terekemelerinin ittifakiyle meydana getirildiği tezini güçlendirmektedir (Avyarov, 1995: Ekler s. 5-6; BOA. A. MKT.MHM. 660/53, 03.06.1313/21.11.1895).⁹ Öte yandan Averyanov’un bu iddiasını tam ve açık olarak kanıtlayacak bir vesika dışında ek kaynaklara rastlanmadığı belirtilmelidir.

Mihr Ali Bey, 1893 senesinde mensubu olduğu Karapapaklardan Hamidiye Alaylarının 48. Alayı’nı kurmuştur (BOA. Y.PRK.DH. 5/77, Belge 2, H. 25.06.1310/14.01.1893).¹⁰ Alayların tesis edildiği 1891 senesinden itibaren hiç durmaksızın yeni aşiret alaylarının katılımıyla sayılar hızla artmıştır. Bu sebeple eskiden verilmiş alay numaralarında revizyona gidildiği görülmektedir. Nitekim 1893 senesinde 48. Alay, Karapapaklar sorumluluğunda görülmekteyken,

8 Karapapaklar, 20. yy.’ın ilk çeyreğinde Erzurum, Bayezid, Tutak, Spikan/Patnos’taki köylerde meskûn ve 6 bin nüfusa sahip kaydedilmiştir. Bkz. (Suavi Aydın ve Erdal Çiftçi, 2021: 155-158).

9 Bu vesikada Karapapaklı Mihr Ali Bey’in beraberindeki Hamidiyeli bir kısım Kürd ve Karapapakla beraber bir köye baskın yaptıkları bilgisi vardır. Bu da bu alayın Kürdlerle Karapapaklardan karışık oluşturulduğu tesbitini desteklemektedir. Bkz. (A. MKT.MHM. 660/53, 03.06.1313/21.11.1895).

10 Hamidiye fotoğrafçılığı döneminde buna dair bir fotoğraf da çekilmiştir. Bkz. (Foto 5: “Diyadin’de Karapapakların Gelmeleri”, NEKYA, 90877-0018); (Foto 6: “Saye’i muvaffakiyet-vaye’i Hazreti padişahide Hamidiye Süvari Alaylarını teşkil eden Karapapak kullarının icra-yı tahlifi”, Karapapak Hamidiye Yemin Töreni, NEKYA, 91170-10); (Foto 7: “Sivas’da Mihr Ali Bey’in teşkil ettiği 48. Karapapak Hamidiye Süvari Alayı’nın icra ettikleri bazı hareket-ı cündiyanelerini müş’ir resmidir”, NEKYA, 779-64-8); (Foto 8: “Sivas’da Mihr Ali Bey’in riyasetinde müteşekkil 48. Karapapak Alayı’na mahsus râyât-ı şerifenin resm-i teslimini müş’ir resmidir”, NEKYA 779-64/8).

bilahare bu alay Mîran Aşireti ismi altında kaydedilmiştir (Avyarov, 1995: Ek 45: Alay düzenlemeleri için karşılaştırınız: (Ekinci, 2017: 703-724). Bu arada Mihr Ali Bey'in kurduğu ifade edilen 48. Alay da 40. Alay numarası olarak değiştirilmiştir. 1895 Askerî Salnamesinde bu alayın komutanı olarak Miralay/Albay Şükri Bey görünmektedir. Mihr Ali Bey ise 40. Alay'da kaimimakam/yarbay rütbesine terfi ettirilmiştir.¹¹ Dolayısıyla başlangıçta Karapapakların sorumluluğundaki alayın 48 olan numarasının bilahare 40 numara ile değiştirilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Mihr Ali Bey'in kahramanlıklarının yanında Hamidiye üniforması altında bazı usulsüz işlere karıştığı iddia edilmiştir. “*Ötedenberü hidmet-i muhafazası ba ferman-ı ali uhdesinde bulunan Deliktaş Derbendi'ne Hamidiye Süvari Alayı Kaymakamlarından ve Karapapak Muhacir-i ümerasından Mihr Ali Bey*” birtakım silahlı şahıslarla saldırmıştır. Mihr Ali Bey'in derbend hasılatını, birtakım hayvanlarını ve eşyasını gasp ederek köyüne götürdüğünü Derbend memuru Salih ve Küpeli hanedanından Ahmed, Sivas Vilayeti'ne şikâyet etmiş ve adalet istemişlerdir (BOA. BEO., 498/37292, 18.04.1312/18.10.1894).

Karapapakların Kangal kaymakamını tehdit ettiklerine ve ayrıca maiyetindeki Hamidiye mensuplarıyla Ermeni köylerine saldırarak mallarını yağmaladıkları da kayıtlara girmiştir. Ayrıca “*Mihr Ali Bey'in tevabi'inde 10 nefer Karapapak atlısı ve bir o kadar da Kürd bulunduğu hâlde Karahisar-ı Şarki civarındaki bir İslam köyüne gelerek*”: “*Eğer iki güne kadar Karahisar Ermenilerin(in) silahları alınmaz ise askerin müdafaasına bakılmayub kasabaya hücum edecekleri*” tehdidinde bulunduğu iddia edilmiştir. Nasihat için Mihr Ali Bey'e müfti efendi gönderilmiş ve durumun nezaketi 4. Ordu'ya haber verilmiştir. Bununla birlikte Sivas Valiliği Mihr Ali Bey'in *Yabantaş karyesi* Ermenilerinin mallarını yağmalamış olduğuna dair bilgi notunu Seraskeri'ye telgrafla bildirmiştir.¹² Bu sırada Mihr Ali Bey'in sorumluluğundaki 40. Alayın binbaşısı Tavşankuloğlu Hüseyin, *Mancılık* köyünde yaşanan hadiseler üzerine buraya yollanan müfreze komutanı İsmail Ağa'yı tehdit ederek orayı terk etmesine sebep olmuştur. Sivas Valisi Halil Bey'in köydeki düzeni sağlamak için bizzat yolladığı İsmail Ağa'yı engellediği için Tavşankuloğlu Hüseyin Bey tutuklanarak Sivas'a gönderilmiştir (Çakaloğlu, 2011: 93).

Öte yandan Ermeniler şikayetlerini İngiltere Sefareti'ne duyurmuştur. Şikâyete konu gelişmeler ise Sivas Vilayeti güneybatısında bulunan *Gemerek* ile 7 köydeki Ermenilerin mallarının Çerkeslerle, Kürd ve Türkmenlerden mürekkep çeteler tarafından yağmalandığı ve *Burhan* köyünde bir kişinin katli edildiği *Dünbül(?)* köyünün de kuşatıldığına ilişkindir. Ermenilerin Şarkışla kaymakamına müracaat ettikleri hâlde yeterli asker olmadığı için kendilerini muhafaza etmeleri gerektiği şeklinde cevap aldıklarını iletmişlerdir. Bunun üzerine Ermenilerin

11 40. Alay Tablosu ile karşılaştırınız. (Çakaloğlu, 2011: 75-83). Çakaloğlu da alay numaralarında değişiklik olduğu tesbitine katılmaktadır. Bkz. (Çakaloğlu, 1999: 68).

12 Emin olunamamakla beraber köy ismi Yabantaş(?) olarak okundu. Bkz. (BOA. A. MKT.MHM. 660/53-1, 03.06.1313/21.11.1895).

kiliseye kapandığı, birçoğunun ise Gemerek’ e iltica ettiğini ve Kürdler tarafından 9 bin koyunlarının aşırıldığını ifade etmişlerdir. Ermeniler, konuyu Ankara Vali vekiline intikal ettirmiştir. Ancak köylerin vilayeti dâhilinde olmadığı için hükümetten talimat gelmedikçe bir şey yapamayacağı cevabını aldıklarını iletmışlerdir. Sefaret de olayları hükümete iletmış ve konuyla ilgili acilen tedbirlerin alınmasını ve Ermeni mal ve hayvanlarının sahiplerine iadesinin sağlanmasını istemiştir (Hariciye Tezkiresi Muhtıra Tercümesi, Sivas Vilayeti’ne Şifre, BOA. A.MKT.MHM. 660/53-6-7-8, 7-9 Kev 1311/19-21.12.1895). Ermeni mallarına ilişkin “Mihr Ali Bey ve avanesi nezdinde pek külliyetli hayvanat olduğu” şikayetleri devam ettiğinden bunların sahiplerine iadesi için çözüm aranmıştır (BOA. A.MKT.MHM. 660/53-9, 19 Ka 1311/31.12.1895). Bu iş için Kayseri’den bir tabur redif askeri, Çerkes ve Karapapaklar tarafına yollanmış ve gasb edilen malların peyderpey sahiplerine verilmesine başlandığı belirtilmiştir (BOA. A.MKT.MHM. 660/53-11, 25 Ka 1311/06.01.1896).¹³ Gasbedilen 1370 baş çeşitli hayvan ve 10.111’er meblağı bulan çeşitli zahire ve bir hayli hane eşyası vesaire Tokat Sancağı’nın Suşehri ve Hafik kazaları ve merkez vilayete mülhak Kangal Nahiyesi tarafından elde edilerek ashabına iade ve teslim olunmuştur (BOA. A.MKT.MHM. 660/53-10, 18 Kev 1311/30.12.1895).

Vali Halil Bey, Mihr Ali Bey’in de isminin karıştığı hadiselerle ilgili olarak merkeze sorumluların tespitinin zor olduğunu belirten bir telgraf çekmiştir. Zira Ermenilerin de birkaç seneden beri Müslüman ahaliye karşı kötülük ve cinayetler işlediklerini ifade etmiştir. Bu sebeple hem Ermenilerden hem de Müslümanlardan olayların esas müsebbiblerinin tutuklanarak cezalandırılmaları gerektiğini belirtmiştir. Bununla birlikte Vali Halil Bey, Mihr Ali Bey’in Hamidiye subayı olması sebebiyle hakkındaki tahkikatın askeri olarak mı nizamiye mahkemesince mi yapılacağı konusunda yaşanan müzakereyi üst makamlara sormuştur. (Çakaloğlu, 2011: 93-94). Halil Bey’in sorduğu sorunun muhataplarından biri de Hamidiye Alayları sorumlusu olması hasebiyle 4. Ordu Kumandanı Müşir Zeki Paşa’ydı. Bu sebeple merkez ondan da görüş istemiştir. Zeki Paşa, Binbaşı Hüseyin Ağa’nın tutuklu olduğu ve Mihr Ali Bey’in yirmi günden fazla süredir Sivas’ta bulunduğu hâlde hâlâ hiçbir mahkemeye çıkarılmadıklarını belirtmiştir. Mihr Ali Bey’in kardeşi Ali Bey’in ise gasbedildiği iddia edilen malların iadesine memur edilmiştir. Zeki Paşa, Mihr Ali Bey ile ilgili olarak çevredeki ağalardan ve vilayet hanedanından bazılarının onun Hamidiye alayı kurması üzerine kendisini çekemediklerini bu yüzden de hakkında şikayetlerin ileri sürüldüğünü iddia etmiştir (BOA. A.MKT.MHM. 660/53-17, 17 Kev 1311/29.12.1895). Mihr Ali Bey’e bu olaylarla ilgili cezai bir yaptırımın uygulanıp uygulanmadığı belirsizdir. Büyük ihtimalle Vilayati Şarkiyye’de Ermeni hadiselerinin tehlikeli bir mecraya yönelmesi, yabancı misyonların konuya olan yakın ilgisi gibi karışık bir

¹³ BOA. A. MKT.MHM. 660/53 klasöründe birbiriyle ilgili ve aynı konuyu ele alan 17 adet vesika bulunmaktadır. Mihr Ali Bey’i de ilgilendiren bu vesikaların kurumlar arasında yollanış ve ulaşma tarihleri bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Ancak metinde tarihsel ve anlamsal bütünlüğe dikkat edilmiştir. Bu sebeple anlatımda vesikaların dizilişinde tarihsel sıralamaya uymuyor görünmesi vesikaların kurumlara yollanma ve ulaşma tarih farklarından kaynaklanmakta olup normal bir durumdur.

atmosferde hükümetin bölgede Hamidiye Alaylarına olan ihtiyacı ve ayrıca hadiselere karışanların tespitinde yaşanan zorluklar sebebiyle tahkikat sürüncemede kalmış olmalıdır.

Hamidiye aşiretleri ile Ermeniler arasında çatışmayla ve ölümlerle sonuçlanan karşılaşmalar yaşanmıştır. Ancak bu çatışmalara genel olarak tüm Hamidiye Alaylarının sistematik bir şekilde katıldığı söylenemez (Çakaloğlu, 1999: 85-93). Mesela Erzurum ve Van vilayetlerinde görev yapmış Rus başkonsolos Mayevski buna dair bazı gözlemlerini nakletmiştir. Van ve dolaylarında olayların şiddetinin arttığı zamanlarda Heyderan Aşireti reisi Hüseyin Paşa'nın bazı Ermenileri koruduğunu nakletmiştir (Çakaloğlu, 1999: 82; Mayevski, 1997: 184; Çiftçi, 2018: 304-305). Bir başka örnek de Milli Aşireti reisi İbrahim Paşa komutasındaki yüz elli kişinin, hatta üç yüz kadar Kürd ve Karapapak'ın ve diğer bazı Hamidiyeli aşairin İstanbul'da iken Galata/Ermeni olaylarında buldukları iddiasının kanıtlanamadığının doğrudan *Times Gazetesi* tarafından belirtilmesidir (Ekinci, 2017a: 267-268). Hatta Hamidiye mirivalerından Milli İbrahim Paşa'nın bu süreçte Ermenileri ve Hristiyan azınlıkları himaye ettiği çağdaş birçok kaynak tarafından belirtilmiştir (Ekinci, 2017 b: 713; Sykes, 1907: 385-386; Jongerden, 2012: 74-75).

Öte yandan Averyanov'un, Karapapak alaylarının sadece Karapapaklardan oluşmadığını Kürdlerle karışık teşkil edildiği iddiasını destekleyen veri, Ermeni köyü baskınında beraber hareket ettiği bilgisini veren mezkur vesikadır (BOA. A. MKT.MHM. 660/53-1). Ancak Mihr Ali Bey'le birlikte hareket ettiği belirtilen Kürdlerin 1895 senesindeki silahlanan Ermeni çetelerinin taarruzlarında onlara karşı ya taarruz/talan ya da cevabi bir müdafaa/savunma bloğunda yer almış olabileceği değerlendirilebilir. Bu açıdan bakıldığında bu Kürdlerin Mihr Ali Bey'in alayında yer almadıkları sadece bu tür bir hadisede tarafgir bir rol oynadıkları düşünülebilir. Ayrıca bu bilginin Averyanov'un Karapapak Alaylarında aşiresiz Kürdlerin bulunduğu iddiasını destekler mahiyette olduğu da belirlenebilir.

Mihr Ali Bey'le ilgili başka türlü şikayetlerin de ortaya çıktığı görülmektedir. 1903 senesinde Mihr Ali Bey'i 40. Alay Dördüncü Bölüğü Yüzbaşısı Vekili Eyüb Ağa ve oğlunun katlinden sorumlu tutulduğuna bir şikâyet alınmıştır. Olay üzerine tahkikat yapılmıştır (BOA. DH.TMIK.M., 147/32, 05.04.1321/01.07.1903). İncelemeler sonucunda katil olayının Mihr Ali Bey'in "tertibatı" olduğu anlaşılmıştır (BOA. BEO., 2174/163025, 29.06.1321/22.09.1903). Sivas Vilayeti, Mihr Ali Bey'in oğullarıyla beraber "idareten" Yemen'e "uzaklaştırılmasını" istemiştir. Mesele Meclis-i Vükela'da görüşülmüş ve Mihr Ali Bey'in mensubu olduğu 4. Ordu eliyle takdir ve nasihat edilmesine karar verilmiştir. Şayet bir fayda elde edilemezse o zaman Divan-ı Harb'te yargılanması gerektiği belirtilmiştir (BOA. MV. 107/62, 01.07.1321/23.09.1903).¹⁴ Mihr Ali Bey'in oğullarıyla beraber kalkıştığı bu hadisenin sebebinin vesikalarda izlemek mümkün

¹⁴ Mihr Ali Bey (1844-1905), Yemen'deki bir isyanı bastırmak üzere 40. Alay'ının başında gitmeye gönüllü olmuştur. Ancak Yemen'deyken ya bir çarpışmada ya da hastalıktan öldüğü varsayılmaktadır. Kardeşi 40. Alay Kaymakamı Ali Bey de Yemen'den dönüş yolunda vapurdayken ölmüştür (Çakaloğlu, 2011: 119-210, 211-213).

olamamıştır. Ancak hükümetin kendisine karşı son raddeye kadar rağbetinin olduğu görülmektedir. Bunda da savaşlardaki yararlıkları ve geçmiş müktesebatının hükümet nazarındaki olumlu intibas rol oynamış olmalıdır.

Hamidiye Alay mensupları bazı özel vergi düzenlemelerine tabi tutulmaktaydı. 1894 senesinde Sivas Valisi Halil Bey, Dahiliye Vekaleti’nden Karapapak kasabasında Hamidiye alayına katılan ümera ve zabitan efradının gerek bizzat gerekse kefalet ederek müştereken aşar iltizam edip edemeyeceklerini sormuştur (BOA. DH. ŞFR. 176/126, R 20.05.1312/19.11.1894). Vali, bu soruyu şifreli telgrafla bildirmeyi tercih etmiştir. Bu da talebin kendiliğinden ya da sadece valinin bizzat kendi görüşüyle ve doğal bir yolla gelişmediğini göstermektedir. Bu durumda vergi konusunda Karapapaklar tarafından valiye bir tazyik oluşturulduğu belirlenebilir. Neticede vali, sorgulamayı şifreli olarak yapmayı tercih etmiştir. Bu tavır Karapapaklardan ya da Hamidiyeli gruplardan kimsenin öğrenmesini istemediği şeklinde tahlil edilebilir.

Hamidiyeli aşiretler dönem dönem vergi toplamak konusunda bazı taleplerde bulunmuşlardır. Onların vergilerle ilgili bazı istekleri mahalli sorunlara yol açmıştır. 1899 senesinde Karapapak muhacirleri kendi ve civarlarındaki İslam köylerinin aşarının yanında diğer köylerin vergilerini de toplamak istemişlerdir. Sivas Valisi Hasan Hilmi Bey, Dahiliye Vekaleti’nden bu talebe olumlu ya da olumsuz verilecek cevabın “tekiden”/kesin bir dille yapılmasını istemiştir (BOA. DH. TMIK.S. 27/60, Belge 1, H. 23.06.1317/29.10.1899). Vali’nin Karapapak muhacirlerinin ısrarlarına dayanmadığı ve kararlı bir cevap talep ettiği anlaşılmaktadır. Bunun için mezkur müzakerenin en üst makam eliyle sonlandırılmasını istemiş olmalıdır.

Dahiliye Vekaleti, Karapapak muhacirlerinin taleplerinin incelenmesi için meseleyi “*Tesrî’i Muamemat Komisyonu*”na havale etmiştir. Mesele tafsilatlı ve dönemin atmosferinde oldukça hassas görünmektedir. Zira Karapapak muhacirlerinin vergilerini talep ettiği köyler hem Hristiyan hem de Van Vilayeti dahilindedir. Komisyon’un Van Vilayeti’nden aldığı görüşe göre, Hamidiyeli Karapapakların bu Hristiyan köy vergilerinden tahsilat yapması kabul edilemez, bulunmuştur. Çünkü “*Hamidiye alaylarına mensub olan Bayezid Sancağı’nda ve Hınıs ve Bayezid kazalarının bazı köylerinde ümera ve zabitan kendi daireleri aşarını iltizama ragıb*”tır/aşırını isteklidir. Ayrıca hariçten/ Van dışından gelip Hristiyan köylerin vergi ihalesinin bunlara verilmesi ise sakıncalı görülmüştür. Çünkü böyle bir hak verildiği takdirde, bu durum duyulacağı için diğer vilayetlerdeki tüm Hamidiyeliler için bir örnek teşkil etme tehlikesi barındırmıştır. O takdirde “*aşair ve süvari ümerasası mevcud mevkisine göre*” kendi aşair halkının aşarının dışında da taleplerde bulunabileceğinden bunlara olumsuz görüş bildirilmiştir (BOA. DH. TMIK.S. 27/60, Belge 2, H. 23.06.1317/29.10.1899).

Tesrî’i Muamemat Komisyonu ayrıca bir ikileme de düşmüştür ve konu Dahiliye Vekaleti’ne şu şekilde açıklanmıştır: Hristiyan köylerinin aşarı “*adat-ı müstemirreye*”/devam edegelen adetlere göre taliplerine verilmesi

gerekmektedir. Hamidiyeli aşair ve süvari ümerasının bulunduğu vilayetlerde ve çoğunluğunu onların oluşturduğu sancak veya kazalarda, aşar için dışardan “müstelzim” gelmesi mümkün değildir. Hem diğer köylerden de onların bulunduğu mahallere dışardan gelip bu şekilde talepte bulunmaları beklenmez. O hâlde Hamidiyeli reislerle ilgili muamele nasıl olmalıdır? Dolayısıyla Vekalet’ten ve devamında Meclis-i Mahsus-ı Vükela’dan bu konuda alınan görüşe göre, ortaya şu sonuç çıkmıştır: *Layihâ-i Islahiye* hükmüne göre ahali den isteyene aşar ihalesine devam edilecektir. Ümera ve rüesa da buldukları mahallerin ahalisinden olduklarından onlara da iltizam “*olunabilecek/olunacak*”tır. Ancak “*Hristiyan köyleri müstesna olmak şartıyla diğer yerlerden adet-i müstemirreye tatbikan taliblerine iltizam lazım geleceği*” bildirilmiştir (BOA. DH. TMIK.S. 27/60, Belge 2, H. 23.06.1317/29.10.1899). Yani sadece Hristiyan köylerinin vergileri için o mahallin dışından oluşacak taliplere verilmesi kararlaştırılmıştır. Karapapak muhacirleri üzerinden gelişen müzakere, en üst makamlarda yeniden karara bağlanan bir hüküm oluşturmuştur. Bu mesele Hristiyan köyleri üzerinde oluşan hassasiyeti göstermektedir. Talipler, Hamidiyeli de olsa hükmün değiştirilmemesi, bir noktayı açığa çıkarmaktadır. Burada, bahse konu edilen Hristiyanların, Berlin Antlaşması’yla hakları Müslüman Kürdler ve Çerkeslere karşı uluslararası korumaya alınan Ermeniler olduğu gerçeğidir (Berlin Kongresi, Matbaa-yı Amire, H. 1298: 282). Nitekim bölgedeki Hamidiyelilerin çoğunluğunu Kürdler oluşturmuştur. Karapapak gibi zaten göçmen olarak gelen muhacirler ise nispeten azınlıkta kalmıştır. Hassas olan zeminin bir de vergi meselesi gibi doğrudan hükümeti bağlayacak yeni bir sorun oluşturmasına kapı aralamak tercih edilemezdi. Karapapak Hamidiyelileri üzerinden gelişse de tüm Hamidiyelileri ilgilendiren bu bölgesel mesele uluslararası soruna yol açacak bir kapasiteye sahiptir. Hükümetin sağduyulu müdahalesiyle nizamname hükmü tekrar teyit edilerek toplumsal barış ortamının bozulması ihtimalinin önüne geçilmiştir. Burada bir nokta daha ön plana çıkmaktadır. Karapapak muhacirlerinin saadeti ve yeni göçtükleri yeri vatan kabul edebilmeleri için pozitif bir hukuk oluşturulmaya çaba gösterildiği anlaşılmaktadır. Mümkün olduğu kadarıyla onlara özgü bir esnek zemin aranmaya çalışılmıştır.

Karapapaklara ilişkin pozitif hukuk tatbiki meselesini gündeme getiren durum, aşar vergisinin toplanması ile ilgiliydi. Çünkü her ne olduysa Sivas Vilayeti “*aşara el sürmeleri ve kefaletlerinin kabulü hakkındaki karar*”ın sadece Karapapaklar için olup olmadığını açıklanmasını talep etmiştir. Çünkü bu kez de “*Sivas’ın Karapapak muhacirlerinden müteşekkil Hamidiye Hafif Süvari Alayı ümera ve zabitanın yalnız kendi karyelerini iltizam eylemeleri için memurin itası istidasında bulun*”muşlardı (BOA. DH. TMIKS 29/53, H. 24.11.1317/26.03.1900). Sivas Vilayeti 40. Alay Karapapak zabitanı ve efradının bu yeni talebini de üst makama taşımıştır. Kurumlar arasında gerçekleşen bir dizi müzakerenin akabinde Sadaret, 1900 senesinde kati bir karar açıklamıştır: Evvelce bunlara “*Hristiyan köyleri müstesna olmak üzere diğer yerlerin adet-i müstemirreye tatbikan kendilerine ihalesine dair Meclis-i Mahsus-ı Vükelaca*” karar tebliğ kılınmıştı. “*Mamafih Hafif*

süvari alayı ümera ve zabitanının aşar iltizamları caiz olamayacağı hakkındaki tebliğat Teftiş Komisyonu'nun ifadesine atfen” Seraskerlik’e bildirilmiş ve gereğinin yapılması istenmiştir (BOA. DH. TMIKS 29/53, H. 24.11.1317/26.03.1900). Bu karara göre artık Hamidiye mensuplarının aşar vergisi dahi toplamaları kati bir dille reddedilmiştir. Red kararının tasdiki, Karapapaklar üzerinden gelişen bir tartışma olsa da tüm Hamidiye mensuplarını şaşkırtmış olmalıdır. Çünkü Sivas Vilayeti'nin bunu mükerreren ve daha açık bir şekilde sorması, diğer Hamidiyelilerin de aynı hakkın kendilerine verilmesini istemelerinden kaynaklanmış olmalıdır. Hatta Sadareti bu net karara zorlayan çekince de muhtemelen bu tür bir genellemenin oluşturacağı sakıncalardır. Hamidiyeli aşiretlerin son vergi kararına ne tür tepkiler verdiği henüz belirlenememişse de ayrıca irdelenmeye muhtaç bir konu olarak teşhis edilmiştir.

Karapapak muhacirlerinin Hamidiye Alayları mecrası etrafında gelişen diğer hadise ise 1910 senesinde cereyan etmiştir. Karapapak Süvari feriki/korgenerali Yusuf Ziya Paşa'ya feriklikten evvel tevcih edilmiş olan “mirliva”/tuğgeneral rütbesinin sanki neden verildiği bilinmiyormuş gibi Harbiye Nezaretine bu tevcihin *siyasi bir sebebe* mi dayandığı sorulmuştur.¹⁵ Buradaki *siyasi sebebin* kapsamının oldukça geniş bir bağlamda ele alınabileceği aşıkardır. Fakat bu bağlam Karapapak Terekemelerinin muhacir ve buldukları ortamda yeni/yabancı olmalarından kaynaklıdır. Bu da onların aşiretlere nazaran biraz daha kayırılarak *istimalet politikasıyla* memlekete ve devlete ısıdırılmak istenmesiyle açıklanabilir.

Neticede Harbiye Nezaretinden, Karapapaklı Yusuf Ziya Paşa'nın aldığı taltifatı tekid edercesine/arkasında sağlam bir şekilde durulduğunu gösterircesine “*Karar*” başlığıyla bilgi notu yazılır ve bu not 11 imzayla tasdik edilir. Kararda, Yusuf Ziya Paşa'nın, Rusya Muharebesi'nde sadakatle ve cansiperane çarpıştığı bilgisi vardır. Savaş sonrasında memleketi Kars'ta ve Rusya tabiiyetinde kalması için kendisine teklifler yapılmış, ancak o reddetmiştir. Paşa, bu durumda birçok emlakini feda ederek oradan göç etmeyi seçmiştir. Son olarak Hamidiye aşiret alaylarının teşkilinde de aşiret mizacıyla ve bu mizaçtan da üstün/fevkalade bir performans sergilediği tekid edilmiştir. Ayrıca kendisi zaten Rumeli Beylerbeyliği payesine sahiptir. Buna ek olarak kendisine “*Mirlivalık rütbesi bi't-tevcih umum aşiret alayları kumandanlığına tayin edil*”miştir. “*Şu hâlde mezkur mirlivalık rütbesi tevcihinin sebab-i siyasiye istinadı der-kar*”dır denilmiştir (BOA. MV. 139/11, H 26.03.1328/07.04.1910). Bu vesikaya göre rütbe, siyasi bir sebebe istinaden verilmiştir; denilerek verilen kararda ısrarlı bir duruş sergilenmiştir. Ortaya çıkan durum, hükümetin Karapapaklara yönelik birtakım pozitif uygulamaları çevredeki Hamidiye mensublarını endişelendirmiş ve aralarında bir rekabet oluşturmuştur. Bu fikri ortaya çıkaran en önemli etken; Karapapaklar ile ilgili hükümetin attığı olumlu herhangi bir adımın ya da

¹⁵ Paşa, feriklik rütbesinde olduğu halde muarızlarının neden mirlivalık rütbesini tartışmaya açtığı ilginç bir meseledir. Öyle ki mirlivalığın tehlikeye düşürülmesiyle feriklik rütbesinden de indirilmesi amaçlanmış olabilir Bkz. (BOA. MV. 139/11, H 26.03.1328/07.04.1910).

kayırlmanın itiraza dayalı bir soruşturma filini ortaya çıkarmasıdır. Adeta etraftaki Ekrad aşiretleri bu tür adımların neden kendileri için de atılmadığı şeklinde bürokrasiye bir taziykte bulunduğu anlaşılmaktadır.

1895 Askerî Salnamesi ve Erzurum Vilayet Salnamelerine göre, Karapapak Kabilesinden Hamidiye Alaylarına iştirak edenlerin isim, vazife, alay/bölük numaraları, aldıkları Osmanî/Mecidî madalya tevcihatları gibi ayrıntılı bilgiler aşağıdaki tablolarda verilmiştir.¹⁶ Ayrı ayrı salnamelerde tüm ayrıntıları elde etmek mümkün değildir. O bakımdan salnamelerin her birinde yer alan farklı ve tamamlayıcı bilgiler, tablolar üzerinde gösterilmiştir. Askerî Salname’de alaylarda yer alan tüm askerî sınıflara yer verilmişken salnamelerde bu sayı en fazla 10 adet isme kadar ve sadece üst kademedekilerin bilgisi verilmiştir. Bu bakımdan askerî salnamedeki verilerin nispeten daha sıhhatli olduğu kanaati hasıl olmuştur. Bununla birlikte sal be sal/peyderpey madalya alan alay mensubları bilgisi de yıllık olarak tutulan vilayet salnamelerinden alınabilmektedir.¹⁷ Keza askerî salnamede “bey” sıfatını haiz bazı isimler Vilayet salnamelerinde “efendi” sıfatıyla verilmiştir.¹⁸ Seneden seneye bazı isimlerin artık alaylarda görünmediği ve bazılarının yerinin başkalarıyla ikame edildiği *vilayet salnamelerinden* takip edilebilmektedir. Bu durumun ölüm gibi doğal hâllerle mi ya da azil ile mi gerçekleştiği bilgisi elde edilememiştir. Ancak ölüm hâliyle mahallerini terk ettikleri ve yerlerinin yenileriyle doldurulmayıp münhal kaldığı en makul seçenek olarak görünmektedir.

Salnamelerde Karapapak Alayları

Hamidiye Aşiret Alaylarındaki Rütbelerin Günümüzdeki Karşılıkları				
Miralay: Albay	Kaimimakam/Kaymakam: Yarbay	Binbaşı-yı Evvel: 1. Binbaşı	Binbaşı-yı Sani: 2. Binbaşı	Kolağası: Kurmay Yüzbaşı
Mülazım-ı Evvel: Üsteğmen	Mülazım-ı Sani: Teğmen	Alay Kâtibi: Alay Yazıcısı	Kâtib-i Sani: 2. Yazıcı	

16 Karapapak Hamidiye Alayları ile ilgili incelenen dönemde 5 adet Erzurum Vilayet Salnamesi olup 1310/1892 tarihli salnamede Karapapak Hamidiye Alayları ile ilgili bir bilgi yoktur. Sivas Vilayeti Salnamesi 3 adet olup bunlarda da Karapapak Hamidiye Alayları ile ilgili bir bilgi yoktur. Van Vilayet Salnamesi 1 adet olup 1315/1897 tarihli olup burada da Karapapak Hamidiye Alayları ile ilgili bir bilgi yoktur. Bkz. (Van Vilayet Salnamesi, Vilayet Matbaası, 1315/1897). Ancak Sivas Vilayet Salnamesi’nde, 16. Sivas Redif Fırkası’na mensub 32. Tokad Livası’na bağlı 62. Karahisar Alayı’na mensub 2. Hamidiye Taburu bulunmaktadır. Bunun ise Hamidiye Alayı’yla bir bağlantısı kurulamamıştır. Bkz. Sivas Vilayet Salnamesi, Sivas Vilayet Matbaası, 1321/1903: 76, 88). Ayrıca Çakaloğlu, 40. Karapapak Alayı’nın doğrudan Sivas Fırkası Komutanlığı Nezaretî’ne bağlı olduğunu belirtmektedir Bkz. (Çakaloğlu, 2011: 72).

17 “Osmani nişanı: Murassa’ (değerli taşlarla süslü) 1., 2., 3., 4., nişan-ı Osmanî cennet-mekân Sultan Abdülaziz Han hazretlerinin icad-kerde-i alileridir. Birinci rütbesinin murassa’ vesim kıt’alarının ortası yeşil kenarı kırmızı renkli kordonu vardır” (Salname-i Sivas, 1308/1891: 56); “Mecidî nişanı: Murassa’, 1., 2., 3., 4., 5., Nişan-ı Mecidî Valid-i kesirü’l-Hamid-i Şehriyari cennet-mekân Sultan Abdülhamid Han Gazi hazretlerinin me’ser-i aliyelerindedir. Birinci rütbesinin murassa vesim kıt’alarının ortası kırmızı kenarı yeşil renkli kordonu vardır” (Salname-i Sivas, 1308/1891: 56).

18 “Efendi”, tedrisat görmüş eğitim almış okur-yazar kişilere verilen bir ünvanıdır. Bkz. “313-314 sene-i tedrisiyesinde şehadetname/mezuniyet belgesi alan efendiler” Sivas Vilayet Salnamesi, 1325/1907: 198-199.

4. Ordu-yı Hümayun							
6. Hamidiye Süvari Alayı-Karapapak-Karakilise ¹⁹							
Esami	Rütbe	Duhulü	Nasbı	Bölük	Osmanî	Mecidî	Mülâhazat
Kadri Beg	Miralay	77	308		3	5 ²⁰	200-510 ²¹
Ali Beg	Kaimimakam	307	308			3	
Abdullah Efendi	Binbaşı-yı Evvel	307	308		4		
Han Baba Beg ²²	Binbaşı-yı Sani	307	308			5	
Arslan Beg ²³	Kolağası	307	308			5	
Seyfeddin Beg ²⁴	Alay Kâtibi	88	308				
Yunus Beg	Katib-i Sani	307	308				
Durak Beg ²⁵	Tabur İmamı	307	308				
Hacı Ağa	Mülazım-ı Sani	307	308			5	Sancakdar
Ömer Ağa	Yüzbaşı Vekili	86	310	1			
İskender Beg	Yüzbaşı Vekili	307	308	1			
Hüseyin Ağa	Mülazım-ı Evvel	307	308	1			
Aydın Ağa	Mülazım-ı Evvel	307	308	1			
Şehbaz Ağa	Mülazım-ı Sani	307	308	1			

19 (Salname-i Askerî, 1311/1895: 520-521; Salname-i Erzurum, 1312/1894: 113; Salname-i Erzurum, 1315/1897: 273)

20 bkz. Foto 9; Mecidî Madalyası fotoğrafı, (Salname-i Askerî, 1311/1895: 1044).

21 El yazısıyla sonradan eklenen rakamlardan 200'ün süvari, 510'un da piyade olduğu anlaşılmıştır. Bkz. (Salname-i Askerî, 1311/1895: 520-521).

22 Erzurum Salnamesi'nde; Binbaşı-i Sani Han Baba Efendi, Katib-i Alay Hasan Seyfeddin Efendi, Katib-i Sani Yunus Efendi olarak geçer. Bkz. (Salname-i Erzurum, 1312/1894: 113; Salname-i Erzurum, 1315/1897: 273). Han Baba Beg, 1899 senesinde Ali Beg'in yerinde “kaimimakam” sıfatıyla derecesi yükseltilmiştir. Ali Beg'in azil mi ölüm sebebiyle ayrıldığı bilgisi mevcut değildir (Salname-i Erzurum, 1317/1899: 301). Han Baba Beg'in 1900 senesinde halen “kaimimakam rütbesini haiz olduğu görülmektedir ve 5. mecidî madalyası ile taltif edildiği kayıtlıdır (Salname-i Erzurum, 1318/1900: 418).

23 Arslan Beg 1900 senesinde “Binbaşı-i Sani” rütbesine yükseltilmiştir ve 5 mecidî madalyası ile taltif edilmiştir. Kendisinden boşalan kolağası vazifesi ise halen ikmal edilmemiştir (Salname-i Erzurum, 1318/1900: 418).

24 1900 senesinde Alay kâtibi olarak Hüseyin Efendi görünmektedir. Seyfeddin Beg'in ise öldüğü ya da azledildiği bilgisi mevcut değildir (Salname-i Erzurum, 1318/1900: 418).

25 Durak Beg 1900 senesinde “beg” yerine “efendi” namıyla kayıtlıdır (Salname-i Erzurum, 1318/1900: 418).

Hasan Ali Beg	Mülazım-ı Sani	307	308	1			
Mustafa Efendi	Yüzbaşı Vekili	93	308	2			Bölük Kumandanı
Oruc Efendi	Yüzbaşı Vekili	307	308	2			
Abdussamed Ağa	Mülazım-ı Evvel	307	308	2			
Alaeddin Ağa	Mülazım-ı Evvel	307	308	2			
Gazi Ağa	Mülazım-ı Sani	307	308	2			
İsmail Ağa	Mülazım-ı Sani	307	308	2			
Osman Ağa	Yüzbaşı-yı Evvel	83	308	3			
Safer Ağa	Yüzbaşı-yı Evvel	83	308	3			
Ali Muhammed Ağa	Mülazım-ı Sani	307	308	3			
Musa Ağa	Mülazım-ı Sani	307	308	3			
Hacı Ahmed Ağa	Yüzbaşı Vekili	93	308	3			
Abdullah Ağa	Yüzbaşı Vekili	307	308	3		4	
Kahraman Ağa	Mülazım-ı Evvel	307	308	4			
Hüseyin Ağa	Mülazım-ı Evvel	307	308	4			
Hasan Ağa	Mülazım-ı Sani	307	308	4		5	
Safer Ağa	Mülazım-ı Sani	307	308	4			

4. Ordu-yı Hümayun							
7. Hamidiye Süvari Alayı-Karapapak-Ayntab/Tutak ²⁶							
Esami	Rütbe	Duhulü	Nasbı	Bölük	Osmanî	Mecidî	Mülâhazat
Mustafa Beg ²⁷	Miralay	63	308				200-517 ²⁸
Taşdan Beg	Kaimimakam	307	308		4 ²⁹	5	
Abdülkadir Ağa	Binbaşı-yı Evvel	307	308			5	
Süleyman Ağa	Binbaşı-yı Sani	307	308			4	
Molla Hüseyin Ağa ³⁰	Kolağası-	307	308				
Ali Efendi ³¹	Alay Kâtibi					5	
Muzaffer Beg	Katib-i Sani	307	308				
Ali Efendi	İmam	307	308				
İsmail Ağa	Mülazım-ı Sani	307	308				Sancakdar
Muhammed Ağa	Yüzbaşı-yı Evvel	81	308	1			
Mustafa Beg	Yüzbaşı Vekili	307	308	1			
Hüseyin Beg	Mülazım-ı Evvel	307	308	1			
İlyas Beg	Mülazım-ı Evvel	307	308	1			

26 (Salname-i Askerî, 1311/1895: 521-522).

27 1895 Askerî Salnamesi'nde 7. Alayın Miralayı olarak görülen Mustafa Beg'in ismine 2 yıl sonra 1315/1897 Erzurum Salnamesi'nde rastlanmaz. Onun yerine “Alay Kumandanı Tevfik Beg” tayin edilmiştir. Mustafa Beg'in ölmüş olduğu ya da azil mi edildiği bilgisine ulaşılamamıştır. Bkz. (Salname-i Erzurum, 1315/1897: 273). 1899 senesinde Tevfik Beg'in alay kumandanlığının devam ettiği ve fakat “Alay kumandanı Kamimakam Tevfik Beg” olarak kayıtlı olduğu görülmektedir (Salname-i Erzurum, 1317/1899: 301).

28 El yazısıyla sonradan eklenen rakamlardan 200'ün süvari, 517'nin da piyade olduğu anlaşılmıştır Bkz. (Salname-i Askerî, 1311/1895: 521-522).

29 Daha evvel 4. Osmanî madalyasını haiz Taşdan Beg'in 1897 ve 1899 senelerinde 3. Osmanî nişanı ile derecesinin yükseltildiği kaydedilmiştir (Salname-i Erzurum, 1315/1897: 273; Salname-i Erzurum, 1317/1899: 301).

30 Vilayet Salnamelerinde ağa yerine Kolağası Molla Hüseyin Efendi olarak geçer. Bkz. (Salname-i Erzurum, 1312/1894: 113; Salname-i Erzurum, 1315/1897: 273; Salname-i Erzurum, 1317/1899: 301).

31 Askerî Salname'de bilgisi, ismi verilmeyen Alay Katibi Ali Efendi ve 5 Mecidî madalya bilgisi Erzurum Salnamesi'nden elde edilmiştir Bkz. (Salname-i Erzurum, 1312/1894: 113); 1897 ve 1899 senelerinde daha önce alay katipliğinde yer alan Ali Efendi'nin yeri “münhal”/boş yazılıdır (Salname-i Erzurum, 1315/1897: 273; Salname-i Erzurum, 1317/1899: 301).

Bayram Beg	Mülazım-ı Sani	307	308	1			
Yakub Beg	Mülazım-ı Sani	307	308	1			
Receb Beg	Yüzbaşı-yı Evvel	96	308	2			
İsmail Ağa	Yüzbaşı Vekili	307	308	2			
Ali Asker Ağa	Mülazım-ı Evvel	307	308	2			
Polad Ağa	Mülazım-ı Evvel	307	308	2			
Ahmed Ağa	Mülazım-ı Sani	307	308	2			
Bahtiyar Efendi	Mülazım-ı Sani	307	308	2			
Hacı Mahmud Ağa	Yüzbaşı-yı Evvel	80	308	3			
Rıza Beg	Yüzbaşı Vekili	307	308	3			
Derviş Beg	Mülazım-ı Evvel	307	308	3			
Abdülkerim Ağa	Mülazım-ı Evvel	307	308	3			
Osman Ağa	Mülazım-ı Sani	307	308	3			
Şükrü Beg	Mülazım-ı Sani	307	308	3			
Osman Efendi	Yüzbaşı-yı Evvel	80	308	4			
Süleyman Ağa	Yüzbaşı Vekili	307	308	4			
Ahmed Ağa	Mülazım-ı Evvel	307	308	4			
Ferkh Ağa	Mülazım-ı Evvel	307	308	4			

Hamidiye Alaylarında “Cündî Terekemeler”: Karapapaklar

Mecnun Ağa	Mülazım-ı Sani	307	308	4			
Ali Kerim Ağa	Mülazım-ı Sani	307	308	4			

4. Ordu-yı Hümayun							
40. Hamidiye Süvari Alayı-Karapapak-Nefs-i Sivas ³²							
Esami	Rütbe	Duhulü	Nasbı	Bölük	Osmanî	Mecidî	Mülâhazat
Şükri Beg	Miralay	86	310		4	4	545-854 ³³
Mihr Ali Beg	Kaimimakam	308	310			4	
Hüseyn Ağa	Binbaşı-yı Evvel	308	310				Kars Madalyasını haizdir. ³⁴
Ali Beg	Binbaşı-yı Sani	308	310				Kars Madalyasını haizdir
Zekeriya Efendi	Kolağası	308	310				
İbrahim Efendi	Alay Kâtibi	94	310				
Hafız Kâmil Efendi	Katib-i Sani	308	310				
Şeyh Arslan Efendi	İmam	308	310				
Veli Beg	Mülazım-ı Sani	308	310				Sancakdar
Mehmed Emin Efendi	Yüzbaşı Vekili	89	310	1			Bölük Kumandanı
Ahmed Efendi	Yüzbaşı Vekili	308	310	1			
Casım Efendi	Mülazım-ı Evvel	308	310	1			
İsmail Efendi	Mülazım-ı Evvel	308	310	1			
Nebi Efendi	Mülazım-ı	308	310	1			

32 (Salname-i Askerî, 1311/1895: 562-563).

33 El yazısıyla sonradan eklenen rakamlardan 545'in süvari, 854'ün de piyade olduğu anlaşılmiştir Bkz. (Salname-i Askerî, 1311/1895: 562-563).

34 bkz. Foto 10: Kars Muharebesi madalyası, (Salname-i Askerî, 1311/1895: 1047).

	Sani						
Tanrıverdi Efendi	Mülazım-ı Sani	308	310	1			
İbrahim Efendi	Yüzbaşı Vekili	92	310	2			Kars madalyasını haizdir
Timur Efendi	Yüzbaşı Vekili	308	310	2			Kars madalyasını haizdir
Mustafa Efendi	Mülazım-ı Evvel	308	310	2			
Kahraman Efendi	Mülazım-ı Evvel	308	310	2			
Heci Efendi	Mülazım-ı Sani	308	310	2			
Yakub Efendi	Mülazım-ı Sani	308	310	2			
Ali Efendi	Yüzbaşı Vekili	83	310	3			
Halid Efendi	Yüzbaşı Vekili	308	310	3			
Mahmud Efendi	Mülazım-ı Evvel	308	310	3			
Ahmed Ağa	Mülazım-ı Evvel	308	310	3			
Laçben Efendi	Mülazım-ı Sani	308	310	3			
Şaban Efendi	Mülazım-ı Sani	308	310	3			
Halil Efendi	Yüzbaşı Vekili	88	310	4			Bölük Kumandanı
Eyyub Efendi	Yüzbaşı Vekili	308	310	4			
Emin Efendi	Mülazım-ı Evvel	308	310	4			
Ahmed Efendi	Mülazım-ı Evvel	308	310	4			
Hasan Efendi	Mülazım-ı	308	310	4			

	Sani						
Emin Efendi	Mülazım-ı Sani	308	310	4			
Ahmed Nedim Efendi	Yüzbaşı-yı Evvel	302	310	5			
Mikdad Efendi	Yüzbaşı Vekili	308	310	5			
İskender Efendi	Mülazım-ı Evvel	308	310	5			
Mustafa Ağa	Mülazım-ı Evvel	308	310	5			
Aziz Ağa	Mülazım-ı Sani	308	310	5			
Şamil Ağa	Mülazım-ı Sani	308	310	5			
Hüseyin Ağa	Yüzbaşı Vekili	86	310	6			Bölük Kumandanı
Ragıb Beg	Yüzbaşı Vekili	308	310	6			
Meded Beg	Mülazım-ı Evvel	308	310	6			
Çerkesin Ağa	Mülazım-ı Evvel	308	310	6			
Hafız Osman Ağa	Mülazım-ı Sani	308	310	6			
Mehmed Ali Ağa	Mülazım-ı Evvel	308	310	6			

Sonuç

Karapapaklar, Kafkaslardan ve gerisinden savaş ve sair sebeplerle Anadolu içlerine doğru göç eden bir kabiledir. Terekeme olarak da addedilen bu kabile başlarda Erzurum ve Sivas vilayet sınırlarında ve birçok şehre iskân edilmiş olup, vesikalara muhacir olarak kaydedilmiştir. Karapapaklar 1891 senesinde Hamidiye Alaylarına Spîkan ve Zilan aşiretlerinin ardından hemen dahil olan üçüncü aşirettir. İlk Erzurum Vilayeti'ne bağlı Karakilise'de 6. Alay ve yine aynı vilayetin Antab/Tutak kazasında 7. Alay olmak üzere iki alay kurmuşlardır. İki sene sonra 1893'te Sivas Vilayeti'nin Kangal Kazası'ndaki Karapapaklardan 48. alay numarasıyla bir alay daha kurulmuştur. Karapapak adına kayıtlı 6 ve 7 numaralı

alayların sıra numaraları sabit kalmıştır. Ancak sonradan kurulan 48. alayın numarası 40 olarak değiştirilmiştir. Kurulduğu tarihte alayın numarası Osmanlı arşiv vesikalarında 48 olarak kaydedilmiştir. Hatta Sultan II. Abdülhamid döneminin fotoğraf koleksiyonunda yer alan Karapapaklarla ilgili birçok fotoğrafta da 48 numaralı alayın Karapapaklara ait olduğu kayıtlıdır. Ancak 48 numara bilahare ilerleyen senelerde Miran Aşireti'ne verilmiştir. Böylece Karapapak Alayı'nın numarası 40 numara ile değiştirilmiştir. Bu durumun sebebi başka aşiretlerin katılımı sonucu Hamidiye Süvari Alaylarının sürekli biçimde artmasıdır. Böylece alaylara eklemeler yapıldıkça numara değişiklikleri şeklindeki düzenlemeler gerçekleşmiştir. Ayrıca kurulan alayların sadece Karapapaklardan oluşmadığı anlaşılmaktadır. Averyanov'un belirttiği ve bir Osmanlı vesikasındaki bilgilerin bu tezi destekler görüldüğü üzere her 3 Karapapak alayı da Kürd ve Karapapak Terekemeleri ittifakından müteşekkildir. Ancak Averyanov bunların aşiretli olmayan ve Karapapakların civar komşuları meskun Kürdler olduklarını belirtmiştir. Hatta yöredeki "bey" ünvanının Karapapaklar için "ağa" ünvanının da daha çok Kürdler için kullanıldığını ifade etmiştir. Alaylardaki bu karma yapı Karapapakların iskân edildikleri mahallerdeki civar Kürd komşularıyla iyi geçindiklerini kanıtlamaktadır. Ancak bu iyi ilişkiler sadece ittifak bloğundakilerle sınırlı kalmıştır. Zira rakip konumdaki diğer aşiretlerle sürtüşme yaşadıkları vakidir. Karapapakların iskân edildikleri mahallerde çevrenin bu yeni gelenlere karşı bir hoşnutsuzluk ve gerilim oluşturduğu bilinmektedir. Bu sebeple Karapapak alaylarına komşu aşiretsiz Kürdlerin dâhil edilmesinin güçlü Kürd aşiretlerine karşı Karapapaklara bir meşruiyet sağlayarak gerilimin düşürülmeye çalışıldığı kanaati uyandırmakta ve bilinçli ve akılcı politikanın eseri olduğu düşünülmektedir.

Karapapakların Hamidiye Aşiret Alaylarına katıldıktan sonraki dönemine ilişkin vesikalarda, Karapapaklı Mihr Ali Bey göze çarpmaktadır. Mihr Ali Bey, vesikalarda hem bir Kars muharebesi kahramanı olarak anılmıştır hem de bilahare bazı katil olaylarına karışan ve fesatlık çıkaran bir aktör olarak şikayetlere konu olmuştur. Mihr Ali Bey 48. Hamidiye alayını kuran önemli bir komutandır. Bu alay daha sonra numarası değiştirilen 40. Alay olarak anılan alaydır. İskân edildikleri mahalde zaten onlara karşı oluşan muhalefet Mir Ali Bey'in alay kurmasından sonra birçok sebeplerle daha da artmıştır. Bu ve başka gerekçelerle dönemin gergin atmosferinde bazı Ermeni köylerine yapılan baskınların müsebbibi ve faili olarak da anılmıştır. İsmi Meclis-i Vükela'daki soruşturmalara konu olmuştur. Yöredeki gerginliğin azaltılması için Yemen'e uzaklaştırılması, tavsiye ve tembihlere kulak asmadığı takdirde de Divan-ı Harbe çıkarılması gündeme gelmiştir. Ancak Osmanlı ordusundaki hizmetlerine, şahsına duyulan güven şikâyet ve ithamlara galebe çalarak bu tür bir yaptırım uygulanmamıştır. Bilahare Yemen'deki bir isyanın bastırılması için kendi isteğiyle yöreden uzaklaşmıştır. Hamidiye Alaylarından gönderilmesi istenen 3 alay içinden 40. Alay'ın kumandanı olarak Yemen'e gönüllü giden tek alay ve kumandanı olmuştur. Bilahare buradaki bir çatışmada yaralandığı ve orada öldüğü düşünülmektedir. Ölümü konusundaki

gizem kesin olarak çözülememiş bir vakadır. Ancak naaşının memleketine getirilemediği bilinmektedir. Birlikte gittiği kardeşi de Yemen’den dönüş yolunda vapurdayken yaşamını yitirmiştir.

Karapapaklar mülteci olarak geldikleri Osmanlı Devleti’nde oldukça iyi karşılanmıştır. Onlara yönelik istimalet politikasına dayalı görece pozitif bir hukukun uygulandığı anlaşılmaktadır. Öyle ki bu istimalet hukuku, iskân edildikleri mahaldeki civar komşu Hamidiye Alay mensubu Kürd aşiretleriyle aralarında bir rekabet doğurmuştur. Bu durum özellikle vergi iltizamı tahsisatı konusunda yapılan bürokratik yazışmalarda ortaya çıkmaktadır. Karapapaklar bazı Hristiyan köylerinin vergilerini toplama imtiyazını istemişlerdir. Ancak bunun kabulü uluslararası bir soruna yol açabileceğinden kabul edilmemiştir. Çünkü hükümet Berlin Antlaşması’yla Hristiyan Ermenilerin haklarını bölgedeki Kürdler ve Çerkeslere karşı koruma sözü vermiştir. Bölgede ise Hamidiye mensubu Kürdler nüfus olarak çoğunlukta bulunmaktaydı. Şayet Karapapaklara bu imtiyaz verilirse diğer Hamidiye mensupları kendileri için de isteyebilirdi. Hükümet sağduyulu bir kararla bu isteği onaylamamış ve barış ortamının bozulması ihtimalinin önüne geçmiştir. Böylece Hamidiye mensuplarının aşar vergisi dahi toplamaları kesin bir dille reddedilmiştir. Hamidiyeli aşiretlerin bu karara nasıl tepki verdiği henüz belirlenememiştir. Bu durum ileride araştırmacılar için ayrıca irdelenmeye muhtaç bir konu olarak tespit edilmiştir.

Kaynakça

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Başkanlığı, Osmanlı Arşivi (BOA):

Mühimme Kalemî Evrakı (A. MKT.MHM.)

660/53, 03.06.1313/21.11.1895; 660/53-6-7-8, 7-9 Kev 1311/19-21.12.1895; 660/53-17, 17 Kev 1311/29.12.1895; 660/53-10, 18 Kev 1311/30.12.1895; 660/53-9, 19 Ka 1311/31.12.1895; 660/53-11, 25 Ka 1311/06.01.1896.

Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO.) 498/37292, 18.04.1312/18.10.1894; 2174/163025, 29.06.1321/22.09.1903.

Dahiliye Mektubi Kalemî (DH.MKT.) 2202/58, 02.01.1317/12.06.1899.

Dahiliye Şifre Kalemî (DH. ŞFR.) 176/126, Rumî 20.05.1312/19.11.1894.

Dahiliye Muamelat (DH.TMIK.M.) 147/32, 05.04.1321/01.07.1903.

Dahiliye Islahat (DH. TMIK.S.) 27/60 Belge 1, H. 23.06.1317/29.10.1899; 27/60, Belge 2, H. 23.06.1317/29.10.1899; 29/53, H. 24.11.1317/26.03.1900.

Meclis-i Vükela Mazbataları (MV.) 107/62, 01.07.1321/23.09.1903; 139/11, H 26.03.1328/07.04.1910.

Yıldız Esas Evrakı (Y.EE.) 139/35, 18.08.1310/07.03.1893.

Yıldız Arzuhal Jurnal (Y.PRK.AZJ.) 18/62, 20.07.1308/01.03.1891.

Yıldız Başkıtabet Dairesi Maruzatı (Y.PRK.BŞK.) 31/107-1-1, 29.12.1310/14.07.1893; 31/107-1-8, 29.12.1310/14.07.1893.

Yıldız Dahiliye Nezareti Maruzatı (Y.PRK.DH.) 5/77, Belge 1, 25.06.1310/14.01.1893; 5/77, Belge 2, 25.06.1310/14.01.1893.

Berlin Kongresi, Matbaa-yı Amire, H. 1298

- Salname-i Askerî*, Matbaa-i Askeri, İstanbul 1311/1895.
- Salname-i Erzurum*, Erzurum Vilayeti Matbaası, 1312/1894.
- Salname-i Erzurum*, Erzurum Vilayeti Matbaası 1315/1897.
- Salname-i Erzurum*, Erzurum Vilayeti Matbaası 1317/1899.
- Salname-i Erzurum*, Erzurum Vilayeti Matbaası 1318/1900.
- Sivas Vilayet Salnamesi*, Sivas Vilayet Matbaası, 1308/1891.
- Sivas Vilayet Salnamesi*, Sivas Vilayet Matbaası, 1321/1903.
- Sivas Vilayet Salnamesi*, Sivas Vilayet Matbaası, 1325/1907.
- Van Vilayet Salnamesi*, Vilayet Matbaası, 1315/1897.
- Servet-i Fünûn*, sayı: 413, kapak resmi, 28 Ks 1314/09.02.1899.
- Servet-i Fünûn*, sayı: 426, kapak resmi, 29 Nisan 1315/11.05.1899.
- Avyarov. *Osmanlı-Rus ve İran Savaşlarında Kürtler 1801-1900*, Çev: Muhammed Varlı (Hoko Xanî), Sipan yay., Ankara 1995.
- Aydın, Suavi ve Çiftçi, Erdal. *İmparatorluğun Son Aşiret Sayımı Fihristü'l-Aşair*, İletişim yay., İstanbul 2021.
- Bozkurt, İbrahim. *Aşiretler Tarihi*, Kitap Matbaası, İstanbul tarihsiz.
- Celil, Celile. XIX. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda Kürtler, Özge yay., Ankara 1992.
- Çakaloğlu, Cengiz. *Müşîr Mehmed Zeki Paşa (1839-1929)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 1999.
- Çakaloğlu, Cengiz. *Mihr Ali Bey, Yemen'den Dönemeyen Bir Karapapak: 40. Hamidiye Süvari Alayı Komutanı*, Kitabevi yay., İstanbul 2011.
- Çiftçi, Özcan. *Karapapak Türklerinin Tarihi, Gelenek ve Görenekleri*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2015.
- Çiftçi, Erdal. *Fragile Alliances in The Ottoman East: The Heyderan Tribe and The Empire, 1820-1929*, (Phd. Dissertation), Department of History İnsan Doğramacı Bilkent University, Ankara 2018, s. 304-305.
- Çiftçi, Erdal. "Şecâat'ten Fesede'ye: Dağıstan muhaciri Karapapak Hasan ve Hüseyin Bey kardeşler olayı (1880)", *İçtimaiyyat Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 2022, s. 312-326.
- Ekinci, M. Rezan (2017a): *Osmanlı Devleti Döneminde Milli Aşireti XVIII-XIX. Yy.*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2017.
- Ekinci, Mehmet Rezan (2017 b). "1897 Tarihli Hamidiye Hafif Süvari Alayları Taksimatı" *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, Kasım-2017 Cilt:9 Sayı:2 (18)/November-2017: 703-724.
- Ekinci, Mehmet Rezan. "Hudud-ı Serhadde Hamidiye Alaylarındaki İlk Aşiretler: Spîkan-Zîlan", *Eski Çağ'dan Günümüze Tutak ve Hamur (Şelve)*, Hazırlayanlar: Hakan Kaya-Erdal Çiftçi, Libra Yayıncılık, İstanbul 2022: 227-277.
- Gökalp, Ziya. *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*, Kaynak yay., İstanbul 2009.
- Jongerden Joost. "Elite Encounters of Violent Kind: Milli İbrahim Paşa, Ziya Gökalp and Political Struggle in Diyarbekir at the Turn of the 20th Century"

- Joost Jongerden and Jelle Verheij, eds., *Social Relations in Ottoman Diyarbekir, 1870-1915*, Leiden and Boston: Brill, 2012.
- Kafkasyalı, Ali. *Karapapak Türkleri*, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED), 48, 2012: 269-304.
- Kırzioğlu, M. Fahrettin, *Dede-Korkut Oğuznameleri Işığında Karapapaklar*, Türkocağı Erzurum Şubesi Yayınları, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum 1972.
- Mayevsriy, V.T. 19.Yüzyılda Kürdistan'ın Sosyo-Kültürel İlişkileri, Sipan Yay, İstanbul 1997.
- Mehmed Ârif Bey (yty), *Başımıza Gelenler*, Neşre Hazırlayan, M. Ertuğrul Düzdağ, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul.
- Mehmed Hurşid (Paşa). *Seyahatname-i Hudud*, Simurg yay., Çevrimyazı: Alâattin Eser, İstanbul 1997.
- Necefoğlu, Hacali. “XIX. yüzyılda Rusların Osmanlı Kürt Aşiretlerine Yönelik Faaliyetleri”, *Tarihte Türkler ve Kürtler Sempozyumu*, C: 4, Editör: Orhan Kılıç, Türk Tarih Kurumu yay., Ankara 2014.
- Sykes, Mark. “Journeys in North Mesopotamia”. *Geographical Journal* 30, 1907.
- Tanrıverdi, Mustafa. *Karapapakların Anadolu'ya Göçü 1877-1914*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009.
- Yegane, İsa. *Nigahi be Tarih u Ferheng: İl-i Karapapakh*, Şems Neşriyat, 1369/1990.
- Yıldız, Muharrem. “Karapapak (Terekeme) Türkleri”, *Academia.edu.*, Erişim Tarihi: 12.08.2022, s. 1-25.
- Yılmaz, Salih, *Türkiye’de ve Kafkasya’da Yaşayan Karapapak (Terekeme) Türkleri Tarihi ve Kültürü*, Ankara 2007.

Foto Arşiv

Foto 1: “Karapapak kullarının fûrustîdeki/süvarilikte maharetleri”, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Yıldız Arşivi (NEKYA), Fotoğraf Koleksiyonu, NEKYA, 91143-23.

Foto 2: “Sivas Vilayeti Dahilinde Karapapak Aşireti’nden müteşekkil Hamidiye Hafif Süvari 40. Alayı Ümera ve Zabitanı”, Erzincan Muhabirimizden gönderdiği fotoğraftan, Servet-i Fünûn, sayı: 413, kapak resmi, 28 Ks 1314/09.02.1899.

Foto 3: “Saye-i satvet-vaye’i Hazreti Padişahî’den teşekkül eden Hamidiye Hafif Süvari Alaylarının her birinden iki mah-ı müddetle taht-ı silaha alınan 12 çavuş, ve onbaşının Karapapak Aşireti’ne mensub yüzbaşısı efendinin kumandası altında buldukları halde alınan resimleridir.”, Servet-i Fünûn, sayı: 426, kapak resmi, 29 Nisan 1315/11.05.1899.

Foto 4: “Maharet-i cündiyâne: Omzunu hayvanın boynuna koyarak baş aşağı öyle birçok gittikten sonra birden doğrulup kalkmak...” Servet-i Fünûn, sayı: 469, iç sayfa, s. 4-5, 24 Şubat 1315/08.03.1900.

Foto 5: “Diyadin’de Karapapakların Gelmeleri”, NEKYA, 90877-0018.

Foto 6: “Saye’i muvaffakiyet-vaye’i Hazreti padişahîde Hamidiye Süvari Alaylarını teşkil eden Karapapak kullarının icra-yı tahlifi”, Karapapak Hamidiye Yemin Töreni, NEKYA, 91170-10.

Foto 7: “Sivas’da Mihr Ali Bey’in teşkil ettiği 48. Karapapak Hamidiye Hamidiye Süvari Alayı’nın icra ettikleri bazı harekât-ı cündîyânelerini müş’ir resmidir”, NEKYA, 779-64-8.

Foto 8: “Sivas’da Mihr Ali Bey’in riyasetinde müteşekkil 48. Karapapak Alayı’na mahsus râyât-ı şerifenin Resm-i teslimini müş’ir resmidir”, NEKYA 779-64/8.

Foto 9: Mecidi Madalyası fotoğrafı, Salname-i Askerî, Matbaa-i Askeri, İstanbul 1311 (1895), s. 1044.

Foto 10: Kars Muharebesi madalyası, Salname-i Askerî, Matbaa-i Askeri, İstanbul 1311 (1895), s. 1047.

Ekler:

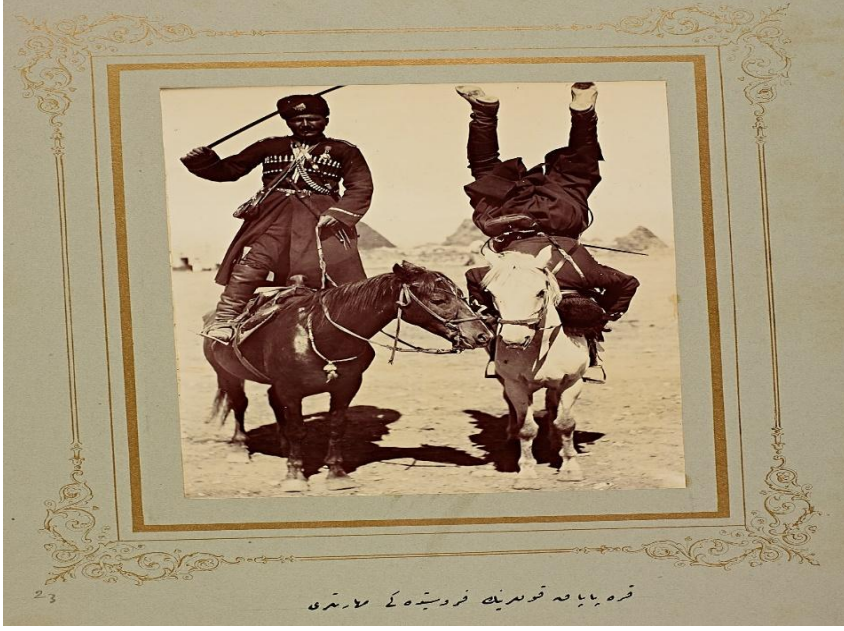

Foto 1: “Karapapak kullarının füstideki/süvarilikte maharetleri”, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Yıldız Arşivi (NEKYA), Fotoğraf Koleksiyonu, NEKYA, 91143-23.

Foto 2: “Sivas Vilayeti Dahilinde Karapapak Aşireti’nden müteşekkil Hamidiye Hafif Süvari 40. Alayı Ümera ve Zabitanı”, Erzincan Muhabirimizden gönderdiği fotoğraftan, Servet-i Fünûn, sayı: 413, kapak resmi, 28 Ks 1314/09.02.1899.

Foto 3: “Saye-i satvet-vaye’i Hazreti Padişahî’den teşekkül eden Hamidiye Hafif Süvari Alaylarının her birinden iki mah-ı müddetle taht-ı silaha alınan 12 çavuş, ve onbaşının Karapapak Aşireti’ne mensub yüzbaşısı efendinin kumandası altında buldukları halde alınan resimleridir.”, Servet-i Fünûn, sayı: 426, kapak resmi, 29 Nisan 1315/11.05.1899.

Foto 4: “Maharet-i cündiyane: Omuzunu hayvanın boynuna koyarak baş aşağı öyle birçok gittikten sonra birden doğrulup kalkmak...” Servet-i Fünûn, sayı: 469, iç sayfa, s. 4-5, 24 Şubat 1315/08.03.1900.

Foto 5: “Diyadin’de Karapapakların Gelmeleri”, NEKYA, 90877-0018.

Foto 6: “Saye’i muvaffakiyet-vaye’i Hazreti padişahîde Hamidiye Süvari Alaylarını teşkil eden Karapapak kullarının icra-yı tahlifi”, Karapapak Hamidiye Yemin Töreni, NEKYA, 91170-10.

Foto 7: “Sivas’da Mihr Ali Bey’in teşkil ettiği 48. Karapapak Hamidiye Hamidiye Süvari Alayı’nın icra ettikleri bazı harekât-ı cündiyânelerini müş’ir resmidir”, NEKYA, 779-64-8.

Foto 8: “Sivas’da Mihr Ali Bey’in riyasetinde müteşekkil 48. Karapapak Alayı’na mahsus râyât-ı şerifenin Resm-i teslimini müş’ir resimdir”, NEKYA 779-64/8.

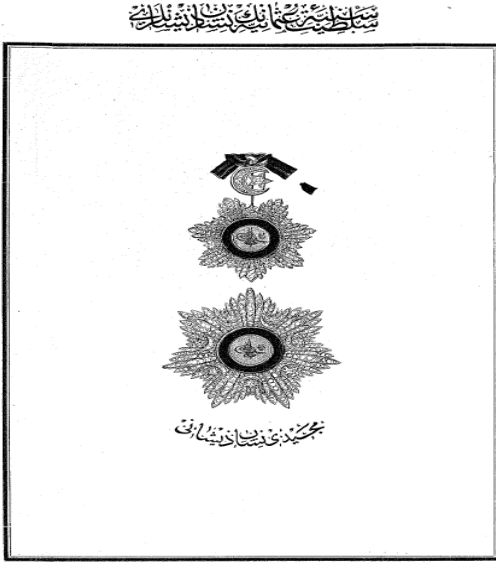

Foto 9: Mecidî Madalyası fotoğrafı, *Salname-i Askerî*, Matbaa-i Askeri, İstanbul 1311 (1895), s. 1044.

Foto 10: Kars Muharebesi madalyası, *Salname-i Askerî*, Matbaa-i Askeri, İstanbul 1311 (1895), s. 1047.